

HET VERDRIET STAAT NIET ALLEEN

Hugo Claus

Het verdriet staat niet alleen

EEN LEVEN IN VERHALEN

Verzameld door Mark Schaevers

2018

DE BEZIGE BIJ
AMSTERDAM

Deze uitgave is mede tot stand gekomen met steun van
Schrijversvereniging 'De Bezige Bij'.

De uitgever heeft getracht alle rechthebbenden van het
beeldmateriaal te achterhalen. Zij die desondanks menen
aanspraak te kunnen maken op deze rechten,
kunnen zich tot de uitgever wenden.

Copyright © 2018 Erven Hugo Claus
Copyright samenstelling en nawoord © 2018 Mark Schaevers
Omslagontwerp Moker Ontwerp
Omslagfoto Herman Selleslags
Vormgeving binnenwerk Peter Verwey, Heemstede
Druk Bariet Ten Brink, Meppel
ISBN 978 94 031 0510 9
NUR 301

debezigebij.nl

INHOUD

Bijdrage tot de geschiedenis van mijn geslacht	9
Een grauw domein	23
Bomama	35
De ‘patisserie’	51
De dienstdoende directeur van ‘Winterhulp’ Richard Harmedam	63
De cowboys	71
Suiker	103
Dalí	127
In de rue Monsieur le Prince	131
Op reis met Appel	149
Het huis van zijn vriend	157
Rome, open stad	177
De toren van Perenna	185
In Milaan	195
Te Gent	201
Toneelschrijver	211
De zwaardvis	229
Dorothea van Male	311
De landbouwmachines en de dichter	337
Winter	349
Blackjack	353
Dagboek	363
De mensen hiernaast	377
Een slaapwandeling	419
Zielsverhuizing – Een nawoord	467
Verantwoording en dank	477

Op een dag twijfelde ik weer. Het gebeurt mij niet zo veel. Minder en minder zelfs. Je weet hoe het gaat, als je beroemd geworden bent en nog jong, met honderdmaal zoveel talent als wie je (toen je jonger was) beneed, als je het geloof, het geluk en het lot (dat men vroeger de Moira noemde) in de mouwen hebt, met op je schoot de mooiste filmster en in je zakken zakken vol geld (in dollars), als je goedgevormd bent, met een zuiver profiel.

Toen twijfelde ik en ik wist niet hoe het kwam.

‘Ik moet het nagaan, onderzoeken, de pijnlijkste details op de pijnbank leggen,’ dacht ik.

Maar de filmster zei: ‘Zoen mij, streel mijn lichte leden’, en de uitgever: ‘Schrijf mij een roman met veel wanhoop, daar ben je het best in’, en de tijd om te onderzoeken kwam niet.

Nu is dit allemaal voorbij, het geld en het profiel en de warme liefde. Kroop er iets uit mijn mouwen?

Wanneer?

De twijfel is een taaie vogel.

En de razernij die mij plots aan vlokken trekt.

Hugo Claus, ‘Een gelukkig man door de twijfel verrast’,

Natuurgetrouw

De foto van de vier geslachten, genomen omstreeks 1930, met van links naar rechts: overgrootvader Eugène, Hugo, zijn vader Jozef en zijn grootvader Maurice Claus (collectie Koning Boudewijnstichting/Letterenhuis Antwerpen).

BIJDRAGE TOT DE GESCHIEDENIS VAN MIJN GESLACHT

I

Behalve van de sterren, van de viervoetige mens in de grot die aarzelend zijn weg zocht naar het licht, van de Menapiërs, de Gildeman, de huursoldaat stam ik af van een zekere X. Claus. Volgens mijn vader (hij houdt van Franz Lehar, Volkswagens, Dortmunderbier) van een zekere X. Klauss uit Duitsland. Ik wil wel, maar dat het dan zo ver mogelijk in het verleden zij (ik houd meer van Gezelle dan van Stefan George). In de nacht, in het grillig, duister bos van elementen die zich kruisen, bespringen, bewrijven, is X. de eerste die kan ageren op de volgers, de padvinders, de late beklimmers van het spoor terug. Die X. Claus heeft geen gezicht, geen handeling, geen staat. Ik zie hem als een boer met knevel en grijze ogen, een zachte maniak, die rond zijn vijftigste uit bewondering voor Bonaparte de K. van zijn naam in een C. veranderde. In ieder geval, hij had een zoon die vlaswingelaar was en die gewon een zoon die ook vlaswingelaar was. Deze had met zijn wet-tige echtgenote Rosalie De Boever uit Dentergem een zoon die notarisklerk werd, een geleerde dus, een wijze zonder eelt op de handen, die eerder naar dossiers rook dan naar het vaderlijk vlas. Betrekkelijk vroeg legde deze klerk met een zekere Juffrouw Huygebaert de basis om mijn overgrootvader te worden. Hij heeft nog het genoeg gekend om met mij naast hem voor de fotografeerlens te poseren. De vier geslachten.

De klerk werd deurwaarder, een streng man met een zwarte baard. Een geducht man, want hij zette de arbeiders die de huur niet konden betalen uit hun woning en per opbod (ja, met het houten hamertje in de hand!) verkocht hij hun inboedel voor de schamele deur. Toch schijnt hij het minder te hebben gedaan dan usance was. Een slechte deurwaarder dus. Want af en toe riep hij, vlak voor de verkoping: ‘Halt. Men gelieve de meubelen van Van den Driessche (of Vandendaële of Van de Meulebroecke) terug binnen te dragen. De huur werd zopas betaald,’ en terwijl men bed, wankele kast en veelgeschrobde keukentafel terug in het gekalkte huisje loodste, drukte hij de zwijgende landarbeider en diens ontredderde vrouw het nodige geld in de hand. Hij gaf het geld vlug, op de hoogte van zijn buik, terwijl hij in een andere, verre, onbestemde richting keek, precies zoals mijn grootvader mij later mijn nieuwjaarsgeld zou geven, bijna beschaamd, alsof geld krijgen een minderwaardige handeling was (want dit geld werd niet verdiend). (Geld krijgen is het geld beledigen.)

Zo kreeg de deurwaarder een goede reputatie (‘nen bruten, maar nen goên’) en werd verplaatst naar Moorslede, Passendale, Hooglede. Hij was niet ‘groots’ en speelde liever kaart met de werklui dan met de notabelen. Wanneer men hem ook maar in het minst aanmoedigde en zonder hulp van alcohol klom hij op een stoel, bond een rode zakdoek met witte bollen rond zijn nek en zong: ‘Als de wereld vergaat’. Alles kon je doen, zong mijn overgrootvader, of je kon ook helemaal niets doen, de wereld vergaat toch. Het behaagt mij ten zeerste dit fatalisme in lyriek te zien omgezet door mijn voorvader en ik groet hem eerbiedig, als een meester.

Ondertussen had hij, zoals het toen hoorde, negen kinderen, liep beroepshalve tien kilometer te voet per dag voor één frank negentig en ging op rust in het gesticht van Sint-Kruis-

bij-Brugge. Daar trof hem een zware slag: de dood door tyfus van zijn lievelingszoon Valère die zijn zin voor toneel en zang geërfd had en een bekend bariton was geworden in Hoogledede en omgeving, zij het in een moderner genre dan dat van zijn vader. De aanvaarding dat de wereld wankel is en straks vergaat en de daaruit vloeiende levenswijsheid, verloren veld voor het romantisme van de verleide maagd en haar klachten. Daarna poseerde overgrootvader waardig treurend voor de lens en stierf.

Op de foto zit een man met een breed voorhoofd (het voorhoofd werd breed gedragen in die tijd) en een witte baard. Hij lijkt zoals alle notabelen van die tijd op Jan Van Rijswijck, redenaar en burgemeester van Antwerpen, maar men merkt niets van de onderhuidse waanzin die hij op zijn kinderen en kleinkinderen zou overbrengen. Nader de vinger op deze wonde leggen kan niet meer. Zijn zonen werden onderwijzers en één ervan is mijn grootvader.

Daar hij nog leeft en goed leeft (bridge, pijp en jonge Bols) kan ik het hier natuurlijk alleen over zijn evidente deugden en verdiensten hebben zoals het feit zestien kinderen te hebben gekregen, neen, gegeven, een handige duivenmelker te zijn geweest en Hoofdinspecteur van de Vrije Scholen in West-Vlaanderen.

Veertig jaar geleden al was hij gewone inspecteur en bracht hij vanuit te inspecteren kloosters naar vrouw en kind soms een bundeltje prei mee achter op de fiets. In de laatste jaren toen hij Hoofdinspecteur was brachten blozende onderwijzeresjes dozen pralines bij hem thuis, of havana's. Een bijdrage tot de opbloei van het katholiek onderwijs in West-Vlaanderen.

Een van de redenen van die opbloei is geweest, dat toen Monseigneur Waffelaert, bisschop van Brugge, stierf (volgens

mijn vader: dezelfde dag dat hij stierf – maar mijn vader houdt van verkortingen in de geschiedenis) zijn opvolger Monseigneur Lamiroy onmiddellijk de wedde van de vier West-Vlaamse Inspecteurs verdubbelde. ‘*Verdubbelde*, meer moet ik niet zeggen,’ zegt mijn vader. Een van de gevolgen van die opbloei is geweest dat ik, nog geen twee jaar oud, op de schoolbanken van het Sint-Jozefsklooster te Aalbeke kwam te zitten om er één en één is twee te leren. De kleinzoon van de Inspecteur. En maar leren en zwarte wollen kousen dragen tot ver boven de knie, tegen de kou en de zonde.

Mijn grootvader werd ook gehuldigd voor vele jaren trouwe dienst met het ‘Pro Ecclesia’-kruis door de alpinist-paus Pius XI. Toch was hij een goede man, zeg je dan. Hij leeft nog. Wacht maar, grootvader.

Tijdens een tochtje naar Lourdes (waar anders kon een schoolmeesterstochtje leiden?) leerde hij Valentine, een 19-jarig meisje van goede familie kennen, dat voor het eerst uit het Pensioonaat losgelaten werd. Onvermijdelijk werd trouw gezworen in de trein, in de grot, bij de cirque van Gavarnie en thuisgekomen trouwden zij. Alhoewel de hedendaagse denkers en schrijvers vrijmoedig de seksuele gewoonten van de mens belichten laat ik hier eerbiedig een gordijn neer. En trek het weer op op het huiselijk beeld van zestien kinderen.

Grootvader werd ook op de Grote Markt te Kortrijk gehuldigd door de Bond van Kroostrijke Gezinnen.

Hij leeft nu te Kortrijk in een groot burgershuis waarvan ik later, rustig en kalmer geworden, de bittere geschiedenis hoop te schrijven. Hij is een vermoeid man die een maand geleden een kleine vertroebeling in de hersenen heeft gekregen. ‘Dit hoofd werkt en werkt,’ zucht hij en slaat erop met zijn vlakke hand.

Ik ben zijn grootste verdriet en toen ik in zijn lijfblad, *De*

Standaard, als pornograaf werd bestempeld heeft hij, thuisgekomen, dat werkend hoofd tussen de handen genomen en een uur lang geweend. Dan heeft hij dat hoofd opgericht en mij, onder het bewonderend oog van twee van zijn dochters, in zijn zalvend West-Vlaams vergeven. ‘Want ie wit nie wat-dat ie doet.’

Met dezelfde congenitale zin voor toneel voerde hij in zijn huis naar aanleiding van nulliteiten ware King Lear-vertoningen op.

Zijn haren rezen te berge. ‘Dr zin dr’ier oender,’ schreeuwde hij en wees naar zijn verschrikte kroost, ‘die de mine niet en zin.’

‘Da benne’k zeker,’ riep dan nijdig Valère, een schuchtere jongen die aquarellen schilderde en die zijn broers en zusters plagend Vadertje Twee noemden. (Later door het bekende maar steeds opnieuw ontstellend fenomeen is Valère inderdaad als twee druppels water op zijn vader gaan lijken.)

Mijn grootmoeder, tot wie hij al jaren het woord niet meer richtte (men maakt geen zestien kinderen ongestraft), noemt mijn grootvader, nu zij gestorven is, een ‘heilige’.

Zij was het niet, maar zij was wel de opgewektste, sterkste vrouw die ik ooit heb gekend, een dame vol wonderlijke manieren, dol op mensen en hun gedragingen. Ik hield heel veel van haar omdat zij vertellen kon, de grofste leugens verzinnen kon met een brio en een intensiteit die elke schamele waarheid leugenachtig maakten. Haar gulheid voor vriend en vreemde was spreekwoordelijk. Ook voor haar man. Ah, toen zij pas getrouwd was en zij met haar besnorde bruidegom het nieuwe huis binnenkwam en voor het eerst een middagmaal voor hen klaarmaakte! De bruidegom schrok toen hij in de oven keek en er een roastbeef van bij de vier kilo zag ‘sudden’. ‘Valentientje,’ zei hij.

‘Wat is dat?’ vroeg hij.

‘Roastbeef,’ zei zij.

‘Maar zoveel, Valentientje, voor ons tweeën.’

‘O, de rest geven wij toch aan de arme mensen,’ zei Valentientje. Hij, de krent, werd er prompt ziek van.

Jaren was zij bedlegerig met een gebroken heup die niet herstelde. Zij nam mijn hand vast en roddelde.

Elke maandag hield zij receptie en zat haar kroost met aanhang rond een enorme tafel en at in overmaat haar specialiteiten als daar waren: de tomatensoep, gemarineerde rog, taart met advocaat. Daar vertelde zij in haar zingend Brugs dialect, zonder ontzag voor onze kinderen, hoe de jonge bruidegom haar in de eerste jaren opsloot als hij de hele dag op inspectie wegging, of hoe later, op bruidegoms verzoek, jonge onderpastoors haar op onregelmatige tijden kwamen bezoeken en loerden naar een hypothetische ‘tweede man’ in de slaapkamerkast.

Zij kreeg een mooie begrafenis, dat moet gezegd worden, en grootvader hilde zelfs en iedereen was er, en zo. En de oudste zoon van mijn grootvader is mijn vader, een niet zo deugdzaam man waarover ik, zoon zijnde, hier weinig kan zeggen. Misschien wel dat hij in zijn betrekkelijk korte leven tot nog toe met mijn moeder en hun vier kinderen precies zesentwintig woningen heeft betrokken en ingericht. Er schuilt onrust in de man.

Verlaten wij hiermee het West-Vlaamse land, Aarsele, Sleidinge, Moorseele, Passendale, Hooglede met de scherpe lucht van vlas en gezondheid. Verlaten wij vooral die intellectuele woestijn, die triomf van de pretentieuze middenstand: Kortrijk. Het Kortrijkse gezicht (dat ik draag) bevalt mij niet.

II

Wij lopen opnieuw in het bos, in het moeilijk bos en de klaar-te daar, de opening in de tijd, beweegt met ons mee en komt vrij en laat een nieuwe Mr. X. los. Een X. Vanderlinden die van Spaanse afkomst is, een geoliede, donkere huid heeft en een leveraandoening die hij aan zijn geslacht zal meegeven. Die X. gewint een zoon met de eerste naam: Pierre-Louis Vanderlinden. En behalve de naam heeft Pierre-Louis vijf kinderen, waaronder mijn betovergrootvader Philip-Antoon waarover niemand iets te vertellen weet en Cyriac Vanderlinden. Die Cyriac was een machtig man, dat kon verleden maand nog Pierke van 't Kasteel te Grammene-bij-Deinze zeggen en het verhaal begint met Oost-Vlaamse duisterheid, doorweven met onbekende machten. Cyriac was een herenboer uit Wortegem, reed met de koets en leidde een herenboerenleven tot op de woensdag dat hij met twee paarden en een boordevolle wagen marktwaar naar Oudenaarde reed. Hij speelde er kaart, dronk er genever, speelde met de dobbelstenen en keerde 's anderendaags te voet naar huis terug, met hoge schulden. En wat bezielde hem tenzij een onwrikbaar geloof in zijn ster om opnieuw een boerderij te beginnen in Wontergem? Van Wortegem naar Wontergem. Ik vind er een geloof in woorden, in de klank van lettergrepen in, dat bergen verzet. Zelfs al zou blijken dat inderdaad dat boerderijtje in Wontergem kon gedijen, dan nog behaagt het mij te veronderstellen dat Cyriac, de speler, de experimenteel, zijn leven op *de kans van het woord* heeft gezet. Wat is in een naam? Alles. Cyriac kon niet naar Wortegem terug. Wat lag er het dichtst bij Wortegem? De dorpen in de omtrek? Neen, het ging hier om de nabijheid van het woord dat zuiverder de waarheid dekt dan het begrip. Eveneens experimenteel, maar in de zin van 'roman-

Het gezin van Achiel Vanderlinden en Julienne Santens (Claus' grootouders van moederszijde) midden jaren twintig. Vooraan zittend, van links naar rechts: Henriette, vader Achiel, moeder Julienne, Alfons; staande, van links naar rechts: een Hongaarse vluchteling die als meid fungeerde, Germaine (moeder van Hugo), Alma, Marcel, Maurice, Georgine (archieff Jean Vanderlinden).

tisch', was zijn einde. Hij ging zijn zoon Odilon die te Gent studeerde waarschuwen dat hij geen soldaat moest zijn, *uitgeloot* was, en sindsdien heeft niemand ooit nog iets van Cyriac gehoord. Heeft hij opnieuw gespeeld? Geen derde Wo.. te..gem gevonden? Vertrouwde hij het woord niet meer? Een romanticus zou hier blijven doorborduren.

Ondertussen was de stam Vanderlinden eigenlijk al gesplitst in hoog en laag, goed en slecht, rijk en arm. De zonen van Cyriac zijn hoogleraar, rechter en notaris. De zonen van de minder begaafde Philip-Antoon molenaars. En die molenaars splitsten zich opnieuw en één onder hen die Henri-Antoon heette was een bedrijvig man. Hij had een molen, een boerderij en een olieslagerij. Ten gevolge van een van die oncontroleerbare oprispingen in het menselijk bestaan ging Henri-Antoon op een bepaald ogenblik weg van zijn vrouw om met zijn oudste kinderen in de olieslagerij te wonen. Die kinderen studeerden, de sukkels die bij Ma op het erf bleven niet. Een van de studerenden was de beruchte Nonkel Fons, een van de sukkels mijn grootvader: Achilles Vanderlinden. Nonkel Fons werd ook Nonkel Stage genoemd. De man had een geweten en voelde de verdeeldheid van de familie scherp aan en ondernam in zijn eentje de heropstanding van de familie. Hij beweerde zelfs dat hij speciaal voor deze taak vrijgezel gebleven was. Zo dwong hij de kinderen van de sukkels bij hem op de molen-boerderij-olieslagerij te komen *stage* doen, leerde hun het vak, gaf hun drinkgeld, enzoverder. Maar de forse man met stekelig haar en uitdagende knevel die mij op de foto aanstaart was eigenzinnig. Wanneer bijvoorbeeld de tram niet vlug genoeg reed, nam hij de pet van de geleider, gooide de ongelukkige op de straatkeien, zette de pet op en stuurde zelf de tram razendsnel naar het station. 'k Moest de trein halen,' zei hij.

Men kon Nonkel Fons soms op straat ontmoeten met een wereldbol op de rug, soms met een kat in een kooi. Op een begrafenis kreeg hij van de weduwe verschillende hoeden van de afgestorvene. Waartoe dient een hoed? Om het hoofd te beschermen. Nonkel Fons droeg, logisch, de vijf hoeden boven elkaar op de schedel, en ergerde zich nog aan de ironische voorbijgangers. Zijn neef, mijn Oom F., vertelt nu nog met tranen in de ogen van schaamte hoe Nonkel Fons eens bij hem op zijn bureau te Brussel op visite kwam en met een stentorstem naar F. Vanderlinden vroeg met op het hoofd een rode zakdoek (met de vier hoeken in knopen) tot vlak boven de wenkbrauwen getrokken. Nonkel Fons zong tot de toege- lopen bureeloverste de lof van het praktisch hoofddekseel en toen pas zag F. dat Nonkel Fons barvoets was. ‘O, ik heb mij moeten haasten voor mijn trein, jongen, anders had ik nog de beurs gemist.’ Later zou Nonkel Fons aan zijn maalterij nog een boomzagerij, zeepziederij, steenbakkerij en ketelmakerij toevoegen.

Mijn grootvader evenwel was een ‘sukkel’ en trok naar het leger. Het stempelde zijn leven. ‘Wanneer men u ziet voorbijgaan, altijd net gekleed, met zwierigen stap, het hoofd trotsch, dat iedereen zegge: “Zie daar een oud soldaat”’, vind ik onderstreept in zijn mobilisatiezakboekje. Na het leger kende hij de weerspannige doch uiteindelijk instemmende Juffrouw Juliana Santens, werd sluismeester, zuinig, Frans- kiljon en vader van twaalf kinderen. Van zijn militaire oplei- ding hield hij, althans in het begin van zijn huwelijk, disci- pline over. Wanneer zijn vrouw ‘ongehoorzaam’ was geweest moest zij een uur lang in de hoek gaan staan. In de houding.

In zijn eerste standplaats, Harelbeke, gooide hij een ketser (een man die zijn boten door paarden laat trekken) die zijn paard mishandeld had, in het water. Daarom werd hij uit zijn

ambt ontzet en hij kreeg in Oost-Roosebeke het vernederend postje van bruggendraaier. Na talrijke brieven naar het Ministerie waarin hij eerbied voor zijn talrijk gezin eiste, werd hij sasmeester te Astene bij Deinze.

La Libre Belgique was zijn evangelie en in de Eerste Wereldoorlog spioneerde hij samen met de onderpastoor voor de Geallieerden. Hij hield niet van Duitsers. In 1917 hees hij, omdat hij er zin in had, op het Sashuis de Belgische vlag. Voor de Duitse Krijgsraad gedaagd redde hij op het nippertje zijn vel door pathetisch naar zijn talrijke familie te verwijzen.

Die familie kwam vaak van pas want hij won eveneens het pleit toen hij drie Duitsers uitschold die hem zijn visgerei hadden afgenomen. ‘Ik schiet jou overhoop,’ zei de Duitse luitenant. ‘Ach nein,’ riep Grootvader en wees en zei: ‘Mijn talrijke familie.’ – ‘Je moet er maar zoveel niet maken,’ zei de luitenant gevat. Deze belediging kon mijn grootvader niet verkroppen en ’s anderendaags beklagde hij zich erover op de Kommandantur te Deinze. Waarop – die ridderlijke Heren van weleer! – de luitenant werd gedegradeerd en aan het front sneuvelde. Na de oorlog feliciteerde Graaf ’t Kint de Roodebeke mijn grootvader, voor zijn herhaalde blijken van stoutmoedigheid en vaderlandsliefde. Toen ik drie maanden oud was, viel hij uit een appelboom, verwondde zijn ruggengraat en stierf stilletjes.

Grootvader Vanderlinden was een man met zin voor verantwoordelijkheid en realiteit. Toen zijn jongste dochter, Alma, aan een hersenvliesontsteking overleed heeft hij het bedrukte gezin dat bij het lijk de nachtwake hield tot tranen toe doen lachen door te vertellen hoe hij zich als soldaat poedelnaakt had ingesmeerd met teer, zich in pluimen had gewenteld en zo de kazernekoer was overgelopen.

Grootmoeder was een andere natuur. Intelligent, maar

ingekeerd. Zij remde haar man, zoals haar kinderen. Zij waakt nu nog nauwgezet over hun katholiek lot, en ziet zichzelf al in de hemel die haar ten goede moet komen, zegt zij, ‘want ik heb nooit gezondigd’. ‘Gij wel,’ zegt zij tegen mij, ‘en waarom schrijft gij geen boeken over het Geloof? Gij zult er verder mee komen, want wij zijn machtig,’ zegt zij, alsof zij aandeelhouder in het Vaticaan was. ‘Al was het maar voorlopig om je uit de nood te helpen,’ zegt zij.

Neen, Grootmoeder.

Haar dochter, mijn lieve Tante Henriette beaamt.

Toen Henriette, achttien jaar oud, alleen thuis was op een middag, kwam een jonge buurman op bezoek en gaf haar lachend een kusje op haar wang. Helemaal in de war kon Henriette die nacht niet slapen. Zij vertelde het ’s anderendaags in de biecht. Diezelfde avond kwam de pastoor aan huis en zei dat er onkuisheid heerste in de schoot van het gezin. Mijn grootmoeder verwittigde de ouders van de buurjongen. Beide schuldigen werden voor een rechtbank gedaagd, gevormd door de beide kroostrijke gezinnen en de pastoor. Twee uur lang werden de zondaars ondervraagd. Wat heeft hij gedaan? Hoeveel keer? Waarom maar één kus? Zijn jullie in de kelder geweest? Of naar boven? Zeg het! Het overgevoelige meisje Henriette heeft er een aandoening aan de schildklier door gekregen. Korte tijd daarop werd zij zeer zwaarlijvig. Veertig jaar lang heeft zij dan in de frustratie, in de eenzaamheid van haar vetzucht haar moeder verzorgd.

Mijn moeder was gelukkig van een robuuster temperament. De nonchalante, noemden haar broers en zusters haar en ik ben er blij om. Moge haar speelse nonchalance haar blijven behoeden in de goede en de kwade tijden tegen de zeloten, de fnuikers, de belanghebbenden.

Bijdrage tot *Familiealbum. Vlaamse auteurs schrijven over hun voorouders*, een initiatief van de Antwerpse uitgeverij Ontwikkeling (1955); opgenomen in de verhalenbundel *Natuurgetrouwer* (1969).

Over tante Henriette, een oudere zus van zijn moeder, zal Claus nog uitvoerig schrijven, onder meer in *Omtrent Deedee* en *Het verdriet van België*; hij overweegt zelfs een keer een hagiografie over haar te schrijven, 'La vita di Henriette'. Toen zij opgevangen had dat zij en haar haperende schildklier in *Familiealbum* ter sprake zouden komen, schreef ze haar neef in een brief van 7 oktober 1955: 'Hugo, nu iets voor U: ik hoop dat U me niet belachelijk gemaakt hebt in uw bibliographie?! Binnen 2000 jaar zal men nog van tante Henriette spreken met heur endocrineklier. Ik geloof toch niet, na zoveel moreel lijden dat U me nog zoudt kunnen kwetsen. Of heb ik [het] niet goed begrepen? Uw mama zegde me er zo weinig van maar ze had telefonisch toch veel plezier.'

Op de foto van de Plechtige Communie 1939 in het Sint-Jozefsklooster in Aalbeke zit Claus op de eerste rij, tweede van rechts (archief Frans David).

EEN GRAUW DOMEIN

De kostschool is een grauw domein.

Eerst in de nauwe en naar mest ruikende dorpsstraat ligt het klooster in donkerbruine, bijna mauve baksteen met lange ramen en twee torens, dan de muur met het deurtje waardoor de externes naar school komen. Daarachter is een gracht, dan de boerderij van het klooster. De buitenmuren van de school en van de boerderij zijn van boven afgezet met ongelijke, groene en zwarte flesscherven. Voor alle ramen zijn tralies. Tegenover de ingang van het klooster, drie stenen trappen en een eikenhouten deur onder het beeld van de heilige Jozef, schutpatroon van het gesticht, is een winkeltje in misboeken, heiligenbeelden en schoolartikelen, gehouden door een gebochelde man.

Philip is vier jaar oud, als zijn ouders hem binnenbrengen. Hij mag gratis studeren en voor het onderhoudsgeld wordt de halve prijs gevraagd, omdat zijn grootoom bisschop in China is geweest.

Elke nacht van de eerste week, in de kleine slaapzaal waar de nieuwelingen ondergebracht worden en die nu bijna leeg is, want hij is midden het schooljaar binnengekomen, huilt hij. De andere twee jongens, die ziek zijn, blijven wakker en proberen hem te troosten, sissen: 'Daar komt zij. Kruip onder de dekens,' en elke keer de gerokte schaduw, waarvan het gezicht een grijze kap is, over hem strijkt, voelt hij de verschrikking aan en houdt onder de hete lakens de adem in. Dan, wanneer de deur achter haar dichtgeklikt is, waait de wolk van

angst open en herbegint hij te huilen. Aarzelend eerst, als modulerend. Tegen de morgen slaapt hij in. Om zeven uur moet hij naar de mis.

Hij wordt in een donkerblauw pak gestoken en draagt zwarte wollen kousen tot twee handbreedtes boven de knie. Negen jaar oud is hij en hij zit in het zesde studiejaar. Hij heeft twee vrienden. Van Vlaanderen, de zoon van de dorps-slachter, die de oudste van de school is en boven de veertien jaar oud, bleef drie jaar in de hoogste klas, alhoewel het een ongeschreven regel is, dat de leerlingen na hun Plechtige Communie de kostschool verlaten. Van Vlaanderen heeft een kikkersgezicht met gele en bijna groene glanzen, en hakkelt. Lingier is de enige overgeblevene zoon van een landbouwers-familie uit Zwevegem. Hij heeft zes broers gehad, die vroeg gestorven zijn en is daar zeer trots op. Hij is mager en bleek. Zweet altijd.

In dit zesde studiejaar na de nieuwjaarsvakantie is er een nieuweling, die op de voorlaatste bank moet zitten, naast Philip. Hij heet Broeck. Het is een kleine jongen met een speels, spits gezicht en uiterst vlugge en behendige bewegingen. Hij is net een eekhoorn, denkt Philip, die nog nooit een eekhoorn gezien heeft, en zich alleen hun vinnige beweeglijkheid kan voorstellen naar de twee fabels van La Fontaine die hij geleerd heeft.

‘Zo, ben jij Philip de Vogel? Je ziet er helemaal niet uit als een vogel,’ zegt Broeck hem tijdens de speeltijd.

Broeck onderscheidt zich al gauw van de andere leerlingen en van Philips twee vrienden door een in-zichzelf-gekeerdheid die aan het vijandige grenst. Hij spaart postzegels en foto’s van filmsterren, ’s zomers de dikste meikevers. Zij sterven elk seizoen, al worden zij overdadig met groen gevoerd. Onder de mis, als de kerk stil is bij een der drie hoofdgebeur-